

Konverzió, kaszt és politika a mai Pandzsábbb

A *dérák* és a szikh orthodoxia

Radnóti Alice

E tanulmány egy olyan modern, társadalmi-vallási háttérű jelenséget elemez, amely komoly feszültségeket okoz India harmincmillió lakosságú Pandzsáb tagállamában, az óriásállam más régióiban és az indiai diaszpórában is. A szikh vallás és a *dérák*knak nevezett vallási közösségek viszonylag új keletű konfliktusáról van szó, amelyet egyesek vallási-spirituális, mások inkább társadalmi-politikai összefüggésben próbálnak értelmezni. A probléma olyan klasszikus indiai hagyományokban gyökerezik, mint a kasztrendszer és az eltérő vallások együttélése. A feszültség azért válhat destabilizáló politikai tényezővé, mert a konverzió az indiai vallási és társadalmi élet egyik kényes pontja: elsősorban az alacsony státuszú lakosságot érinti, amely „szavazóbankként” komoly politikai jelentőséggel bír.

Egy bécsi incidens

2009 májusában egy érdekes, ám az átlag európai olvasónak nehezen értelmezhető hír járta be a nemzetközi sajtót. A Bécsben történt incidenst a médiák jellemzően a következőképpen tálták.¹

Az első hírek arról szóltak, hogy felfegyverzett „fundamentalista szikhek” berontottak egy bécsi szikh templomba, ahol éppen a rendes vallási szertartás zajlott, és merényletet követtek el két ott prédikáló, Indiából érkezett szikh pap ellen, akik közül az egyik meghalt, a másik súlyosan megsebesült. A nyugati sajtóorgánumok az összetűzést rivális szikh vallási csoportok egymás közötti villongásaként írták le, és megpróbálták a kasztrendszer keretei között értelmezni. Hírül adták, hogy a merénylők a domináns *dzsatt* szikhek közül kerültek ki, akik hagyományosan földbirtokos farmerek az észak-indiai Pandzsáb tartományban, míg a két prédikátor és közönsége alacsony státuszú szikh volt. A merénylők azzal vádolták a két papot, hogy meggyalázták a szikhek szent könyvét, a *Gurú Granth Száhibot*. A gyilkosság folyamánként az indiai Pandzsábbb zavargások törtek ki. A gyújtogatás és az erőszak

¹ Néhány példa a korabeli sajtóból: „Nine wounded in Sikh temple attack in Vienna”, *Reuters* 2009. május 24. <http://in.reuters.com/article/2009/05/24/austria-shooting-idINLO39792120090524>. Internetről letöltve: 2009. május 25. „Sikh rivals injure 16 in Austrian temple fight”, *USA Today* 2009. május 24. http://www.usatoday.com/news/world/2009-05-24-austria-temple_N.htm. Internetről letöltve: 2009. május 25. „Preacher killed, 15 wounded in battle between Sikh rivals at temple in Austria”, *Cleveland.com* 2009. május 24. http://www.cleveland.com/world/index.ssf/2009/05/sikh_rivals_fight_at_temple_in.html. Internetről letöltve: 2009. május 25.

elharapózása ellen az indiai rendvédelmi erőknek kijárási tilalmat kellett elrendelniük az érintett helységekből, és csak napok múlva tudtak rendet teremteni.²

A tudósításokat olvasva az újságírók részéről bizonyos értetlenséget figyelhettünk meg, mind az esemény értelmezésében, mind a szikheket illetően. Kik képviselik ebben a történetben a hivatalos szikh „egyházat”, vagyis a szikh vallás fővonalát, ki a „szektatag”, és mi köze az egésznek a kasztokhoz? További kérdésként fogalmazódhatott meg a korabeli olvasóban, vajon egy bécsi incidens miért vált ki akkora indulatokat a távoli Indiában, hogy tömeges zavargások törjenek ki a nyomában.

A *dérá*-kultusz terjedése a pandzsábi vidéken

A pandzsábi vidéken az egy évtizeden át fennálló ún. „pandzsábi válság”, illetve „szikh militantizmus” befejezését követően, az 1990-es évek elejétől terjedt el a *dérá*-kultusz, amelyet a szikh orthodoxia komoly kihívásnak tekint.³

A szikh vallástól nem idegen a *dérák* jelenléte. Noha a vallásgyakorlás központjának a *gurdvárát* tekinthetjük (ennél persze jóval több funkciója is van), ezen intézmény mellett mindig is számos *dérá* létezett.⁴ Az ilyen létesítményeket egy *bábá* vagy *szant*⁵ vezeti, az épületben elhelyezik a szikhek szent himnuszgyűjteményét, a *Gurú*

² „Riots flare in India after Sikh sect leader killed in Austrian temple”, *The Guardian* 2009. május 25. <http://www.guardian.co.uk/world/2009/may/25/india-sikh-riots-killing-austria>. Internetről le-töltve: 2009. május 25.

³ A *dérá* (átírásváltozatok: *débrá* vagy *dérah*) jelentése sátor vagy tábort, a XVIII. századi Pandzsábban a katonai tábort is jelölték vele. Későbbi szóhasználatban inkább egy, a településtől távolabb fel-állított lakhelyet jelent, ahol egy a szent írásokban jártas személy kialakítja a központját, és a köré csoportosuló követőivel spirituális tevékenységet folytat — ma körülbelül az indiai *ásram* pandzsábi megfelelője. A *dérá* élén állhat bármilyen vallású vezető: egy, a spirituális világban jártas, jámbor életet élő *gurú*, *bábá*, *szant*, *pír*. Harbans SINGH (főszerk): *The Encyclopaedia of Sikhism*. Punjabi University, Patiala 2002. 552–553.

⁴ H. W. MCLEOD: *Guru Nanak and the Sikh Religion*. Oxford University Press, Delhi 1978.

⁵ A *bábá* bölcs, idős embert jelöl, az indiai vallásokban egyes vallási vezetők, prédikátorok tiszteletteljes megszólítása lehet. A *pír* muszlim szúfi, szent, bölcs ember. Az indiai *szant* szónak nincsen köze a szentség fogalmához. A szikh *szant* egy spirituálisan magas szintre jutott egyén, aki — anélkül, hogy bármilyen vallási intézmény hivatalosan kinevezné — prédikátorként, vallásoktatóként járja a pandzsábi vidéket. A legtökéletesebb eszménynek a *szant-szipáhí*t tartják, aki egyszerre testesíti meg a szikhek harcias és misztikus hagyományait. Egyesíti magában a vallási odaadást, a vallási előírások szerinti életmódban való személyes példamutatást és a hősiességet, az elnyomással szembeni, megalkuvás nélküli ellenállást. Sokaknak a *szant-szipáhí* legfőbb példája maga a tizedik guru, Góbind Szingh volt. A guru (*gurú*): tanító, mester. A szikhek esetében a tíz guru voltaképpen Isten prófétái, emberi közvetítői, a szikh vallási közösség vezetői. Az utolsó guru, Góbind Szingh megtiltotta további élő guruk követését, ezért a szikhek — saját vallásukon belül — ezt a gyakorlatot szentségtörésként értelmezik. — Itt jegyzem meg, hogy a kötet általános helyesírási elveit alkalmazkodva az általam helyesebbnek tartott átírást egyes hosszú magánhangzós szavakban (pl. *gúrú*, *hindú*, *mahárádza*) a megszokott magyar szóalakkal helyettesítem.

Granth Száhibot, a központi szikh vallási hatóság, a templomigazgatóság (SGPC)⁶ pedig minden további nélkül elismeri *gurdváráként*.⁷ A *dérá* feladata az, hogy a szent szövegeket tanulmányozza és interpretálja, esetleg az intézményesített *gurdvárá* kiégésítéseképpen, közvetlen spirituális támaszt nyújtson a környékbeli falvak lakosságának.⁸

A nemrégiben elterjedt *dérák* többsége azonban nem ilyen szikh *dérá*, hanem vagy hindu *ásramok*, vagy olyan intézmények, melyek vezetői ugyan szikhnek vallják magukat, de eltérve a szikh orthodoxiától, szinkretisztikus tanokat hirdetnek. Az orthodox vagy „mainstream” szikheket a megkülönböztetés kedvéért *khálszá* szikheknek is nevezhetjük, mivel ma a *Khálszá* tradíciója tekinthető a hivatalos szikh irányzatnak.

A pandzsábi *dérák* számát pontosan nem ismerjük, csak becslések állnak a rendelkezésünkre. Egyes ilyen becslések szerint ma háromszáznál is többfajta, nem a fősodorhoz tartozó vallásos irányzat létezik a tagállamban és azon túl, például Harijáná vagy Himácsal Pradés tagállamokban. Ezek sok településen tartanak fenn *dérákat*. Egy tucat és hatvan közé teszik azon kultuszok számát, amelyek százezres nagyságrendben tudhatnak maguk mögött követőket. A legújabb becslések szerint a *dérák* száma összesen akár a kilencezret is elérheti, ami azt jelenti, hogy majd minden pandzsábi falura jut egy.⁹

A *Dérá Szacschhand Bhallan*, amelynek vezetőit 2009-ben Bécsben megtámadták a fősodorbeli szikh vallás követői (mert ez az esemény helyes értelmezése, nem pedig az, ahogyan az újságcikkek beszámoltak róla), az egyik ilyen jelentős csoport közé tartozik. Követői főként az érinthetetlen lakosság, a *dalitok*¹⁰ közül kerülnek ki. Sokan közülük olyan szikhek, akik ma már inkább ezeket a *dérákat* látogatják az intézményesített *gurdvárák* helyett. A tagság nem korlátozódik a szikhekre, rajtuk kívül főként a hindu lakosságot vonzza az említett *dérá*.

⁶ A *Shiromani Gurdwara Parbandhak Committee* vagy szikh templomigazgatóság, a szikhek egyedülálló vallási parlamentje, a *gurdvárák* felügyeleti szerve, vallási ügyekben az egyik legfontosabb autoritás.

⁷ *Gurdvárá*-nak nevezik a szikh templomot. Bármilyen épület *gurdvárának* minősül, ahol elhelyezik a *Gurú Granth Száhibot*, ettől kezdve ezen a helyen a szikheknek be kell tartaniuk a szent könyv jelenlétében érvényes szabályokat.

⁸ Az egyik ilyen legismertebb szikh *dérá* a híres-hírhedt *Damdami Takszal* volt. Vezetője, Szant Bhindranválé az 1970-es évek végétől a szikh fundamentalizmus és militantizmus meghatározó alakjaként vált világhírűvé. A szikhek közül sokan vértanúként tisztelik.

⁹ Amrita CHAUDRY: „Over 9,000 deras in Punjab, some as old as Sikh religion itself”, *Indian Express* 2012. január 28. <http://www.indianexpress.com/news/over-9-000-deras-in-punjab-some-as-old-as-sikh-religion-itself/904876/>. Internetről letöltve: 2012. február 11.

¹⁰ Az indiai érinthetetlenekre a szakirodalomban többfajta elnevezést használnak. Mahatma Gandhi (Mahátmá Gándhí) *haridzsanok*nak, Isten gyermekeinek nevezte őket, ám ezt az elnevezést az érinthetetlenek lekezelőnek tartják. Használatos még a *súdra* terminus, amely a negyedik *varnát* jelöli, s mint ilyen, túl általános fogalom. Az indiai Alkotmányban *bejegyzett kasztokként* (*scheduled castes*) tüntetik fel őket — ez inkább alkotmányjogi kategória. Maguk az érinthetetlenek a *dalit* („elnyomott”) elnevezést tartják helyénvalónak, ezért az utóbbi terminus vált széles körben elfogadottá.

A bécsi incidens nyomán több kérdés is felvetődik:

1. Mi az oka annak, hogy a szikhek ilyen erőteljesen reagálnak erre a fajta konverzióra?
2. Konverzió-e egyáltalán minden esetben a *dérák*hoz csatlakozás jelensége?
3. Mi köze a jelenségnek a kasztokhoz, valamint:
4. Milyen szerepet játszik itt a pártpolitika?

Ha alaposabban megvizsgáljuk a jelenség hátterét, akkor kiderül, legalább annyira köze van a társadalmi-politikai problémákhoz, mint a vallásfilozófiai kérdésekhez.

Identitásféltség

A probléma feltárásához a szikh pszichét is meg kell érteni, ebben a tekintetben pedig érdemes kiemelni, hogy a szikh történelmet végigkíséri valamiféle identitásféltség. Az önálló szikh identitást leginkább két dolog fenyegeti:

Az egyik a félelem a hinduizmus nagy családjába való visszaolvadáستól. A hinduizmus hittanilag és a hitéletben meglehetősen sokszínű, inkluzív vallás: belefér az is, hogy Buddhát Visnu egyik *avatár*jának tekintsék, és sok hindu a *Gurú Granth Száhib*ot is tiszteli (a hindu *szindhik*¹¹ rituáléiban például központi helyen szerepel ez a könyv). Az iszlám, a kereszténység vagy a szikh vallás önálló identitása épp az exkluzivitásában fogható meg: alaptétele az egyistenhit kinyilatkoztatásával kezdődik,¹² megtiltja más istenek vallásos tiszteletét. A hinduizmus ezzel szemben elsősorban a társadalmi rendszerében exkluzív, így azok, akik ki akartak kerülni a kasztrendszer kötelékéből, a hinduizmus nagy családjából is kiléptek, vagyis a konverzióban keresték a kiutat.

A másik kihívást a modernizálódás vagy a különböző szekták vonzása nyomán kialakuló hitehagyás jelenti, ami nem feltétlenül ragadható meg egyetlen konkrét eseményben, inkább egy lassú folyamat, amelynek során a fiatalok elhagyják a *Rahit Marjádában*¹³ előírt, és az önálló szikh identitás fenntartásához nélkülözhetetlen viselkedési formákat és külsőt, s néhány nemzedéken belül már nem lehet őket megkülönböztetni a hinduktól.

A szikh vallás kialakulása és legfontosabb doktrínái

A címadó probléma felvázolásához érdemes röviden összefoglalni a szikh vallás kialakulását és legfontosabb doktrínáit.¹⁴

¹¹ A szindhik Szindh tartomány lakói. Vannak közöttük muszlimok és hinduk is. 1947 után a tartomány teljes területe Pakisztánhoz került. A hindu vallású szindhik Indiába menekültek, ma önálló tagállamuk nincsen: elszórtan élnek az ország területén.

¹² *Egy Isten létezik. Maga a valóság. / Ő az, aki teremt, mindenütt jelen van. / Nincs benne félelem, nincs benne gonoszság. / Az idő nem köti, nem is hal meg soha. / Önmagától létező. / S a Gurú kegyelme által [juthatunk el hozzá].* Múl Mantra, *Srí Gurú Granth Száhib: 1* (nyersfordítás)

¹³ A szikh templomigazgatóság által hivatalosan elismert, szikh viselkedési kódex.

¹⁴ A szikh vallásról bővebben ld. RADNÓTI Alice: *India oroszánjai – a szikhek*. Kelet Kiadó, Bp. 2010.

A szikh vallás a XV. század végén, a reformokra éhes közegben, egy merev, rituálék és *bráhman*-ok által uralt hitéletben és társadalomban alakult ki a *mughal* rendszer muszlim helytartói által uralt Pandzsábben. Alapítója, Nának guru tanításai sok hasonlóságot mutattak a korabeli misztikus (például a *bhakti* vagy a *szúfi*) irányzatokkal. Azoktól eltérően, mégis egy jól körülhatárolható, önálló hagyományt alakított ki. Nának guru és utódai — összesen tíz, egymás követő mester — a kora XVIII. századig kialakították a szikh vallás alapvető intézményeit s ma uralkodó tanítását. Így jött létre a monoteista, toleráns, kasztrendszeret elutasító, az evilági értékeket, a szorgalmas munkát s a meditatív spiritualizmust összehangoló, teljesen önálló vallás. A szinkretisztikus eredetet tükrözi a szikhek szent könyve, a *Gurú Granth Száhib*, amely nemcsak a szikh guruk himnuszait, de olyan középkori hindu vagy muszlim szent emberek, gondolkodók költeményeit is tartalmazza, mint Ravidász vagy Kabír. Az új vallási közösségnek rövidesen szembe kellett néznie a *mughal* hatalom ellenségességével, üldöztetéssel, majd az afgán inváziók idején gerilla-hadviselést folytatva ellenálltak a muszlim hódítóknak. A kezdetben pacifista vallás folyamatos változáson ment keresztül: az eredeti spirituális, meditatív jelleg megtartása mellett, az ellenállás jegyében sajátja lett a fegyverek és a harc, az önvédelem és a vértanúk kultusza, és ezek az alapvető doktrínákban, valamint a szikh vallás jelképrendszerében is megjelentek. A tizedik guru, Góbind Szingh 1699-ben létrehozta a *Khálszá* harcias és egalitárius közösségét. Azt is megtiltotta a vallás követőinek, hogy halála után élő guru követhesse őt. Ezt a tisztséget a *Gurú Granth Száhibra* ruházta. A szikhek ma élő gurunak egyfelől a szent könyvet, a *Gurú Granth Száhibot*, másfelől magát a szikh közösséget tekintik. A *Gurú Granth* képviseli a spirituális tekintélyt, a *Gurú Panth* (maga a közösség vagy az adott gyülekezet) a világi hatalmat.

Noha a hitéletben a kasztrendszeret eltörölték, a társadalmi kapcsolatok területén a *dzsatt* (hindi: *dzsát*) kasztok uralma fokozatosan megjelent. Ez az eredetileg földműves, ma földbirtokos kaszt a XVIII. századi katonai-politikai helyzetből következően rituálisan magasabb státuszba került,¹⁵ s Randzsít Szingh maharadzsa és utódai uralkodása idején mind a lahóri birodalom társadalmában, mind a szikh hadseregben belül még fokozottabban vezető szerepre tett szert.

A XX. század elejétől a szikhek saját mozgalmukon keresztül kapcsolódtak be az indiai gyarmati függetlenségi mozgalomba, és a *Szingh Szabhák*, valamint a *gurdvárá* reformmozgalom által megtisztították vallásukat a szinkretisztikus jegyeiktől, és átvették templomaikat az azokat addig felügyelő hindu *mahantoktól*. Létrejött a szikh vallás két modern intézménye: az egyedülálló szikh parlament és templomigazgatóság, az *SGPC*, valamint annak politikai „karja”, az *Akáli Dal*.

¹⁵ Ez az ún. *szanszkritizáció*, egy sajátos indiai társadalmi jelenség, amelynek során a kaszthierarchiában egyének nem, de egész kasztok képesek a szociális mobilitásra.

Egyes *dérák*

E tanulmány terjedelmi keretei között nem lehetséges felsorolni az összes fontosabb ma létező *dérát*, ezért csupán néhányat emelünk ki:

Dérá Szaccsá Szaudá

Vezetője Rám Rahím Szingh. Központja Harijáná tartományban van, de Pandzsábban és más tagállamokban is elterjedt. Vezetői szerint 40 millió követőt tudhat maga mögött.¹⁶ Tagjai jellemzően, de nem kizárólag *dalitok*. Rám Rahím Szingh személyét többek között az tette ellentmondásossá, hogy korábban gyilkosság és nemi erőszak vádja miatt vizsgálat indult ellene.¹⁷ A vádat nem sikerült bizonyítani, és a vallási vezetőt azóta mindkét vád alól felmentette a bíróság.¹⁸

A *bábá* 2009-ben Pandzsáb-szerre zavargásokat váltott ki, amikor a szikhek tizedik guruját, Góbind Szinghet utánozva beavatta híveit.¹⁹ A pandzsábi és országos politikusok ennek ellenére gyakran keresik a támogatását.

Szacskand Bhallan dérá

Ravidászí közösség, amely elsősorban az alacsonyabb kasztbelieket (tipikusan a *dalitok*) vonzza. A XV. századi szent költő, *Ravidász* követőinek vallják magukat. Indián kívül is elterjedt. Nemzetközi sajtófigyelem középpontjába került, amikor szikh fegyveresek 2009-ben egyik vezetőjét Bécsben meggyilkolták. Az incidens Pandzsáb-szerre zavargásokhoz vezetett. A gyilkosságot követően, 2010-ben a *dérá* vezetése kihirdette, hogy megalapítják a *ravidászí*a vallást, és ezzel élesen elkülönülnek a szikhizmustól.²⁰

¹⁶ Ld. pl. a *dérá* saját honlapján: <http://derasachasauda.org/en/about-us.html>. Internetről letöltés: 2012. február 11.

¹⁷ Etmad A. KHAN — Anurag TRIPATHI: „Unholy Den. Operation Jhootha Sauda”, *Tehelka* 2007. augusztus 11. http://www.tehelka.com/story_main33.asp?filename=Ts0110807investigation.asp. Internetről letöltés: 2009. március 25. T. K. RAJALAKSHMI: „Godman under a cloud”, *Frontline* XIX/26 (2002. december 21. – 2003. január 3.) <http://www.hindu.com/fline/fl1926/stories/20030103003404000.htm>. Internetről letöltés: 2009. március 25.

¹⁸ „Dera Sacha Sauda chief gets clean chit in murder case”, *Indian Express* 2010. december 2. <http://www.indianexpress.com/news/dera-sacha-sauda-chief-gets-clean-chit-in-mu/719000/>. Internetről letöltés: 2012. február 11.

¹⁹ Lionel BAIXAS: „The Dera Sacha Sauda Controversy and Beyond”, *Economic and Political Weekly* XLII/40 (2007. október 6.–12.) 4059–4065.

²⁰ Ld. a honlapjukon: <http://www.gururavidassguruji.com/theravidassireligion.htm>. Internetről letöltés: 2012. február 11.

Dvija Dzsjátí Dzságriti Szanszthán

A pandzsábi Núrmaálban székelő Asutós Mahárádzs kultuszát főként az helyezte a szikh kritika keresztútjába, hogy vezetője a szikh guruk reinkarnációjának tekinti magát és élesen bírálta a szikh vallást.²¹

A *bábá* megjelenésében és rituáléiban is a vallási szinkretizmust hangsúlyozza: felváltva visel hindu, szikh és muszlim stílusú öltözéket, templomaiban valamennyi vallás szent írásai helyet kapnak. Kiterjedt szociális tevékenysége miatt nem csupán Indiában népszerű, de a diaszpórában, főként az Egyesült Államokban, Kanadában, Nagy-Britanniában és Németországban is vannak hívei.

Ugyancsak rendkívül népszerű két, a gyarmati időkben alapított *dérá*: a *Rádhá-szoámi Szatszang* és a függetlenségi mozgalomban jelentős szerepet játszott *Nám-dhári* irányzat (más néven *Kúká*-szikhek). Mindkét csoport szikhnek vallja magát, és külsőségeiben rendkívüli mértékben hasonlít a szikhekhez, ám a szikh doktrínákat megszegve, élő gurukat tisztelnek.

A khálszá szikhek tanbeli problémái a *dérá-bábá*kkal

Ahogy az korábban említettük, a szikheknek a legfőbb spirituális autoritás a *Gurú Granth Száhib*. A szikhek szent könyvét nem pusztán szent himnuszok gyűjteményének, de élő gurunak tekintik, s mint ilyen, meghatározott tisztelet és bánásmód illeti meg. Megszabják, hogy hol kell tartani nappal és éjjel, hogyan szabad szállítani, felolvasni belőle, hogy a hívek csak mezítláb, lefedett fejjel jelenhetnek meg előtte, és nem ülhetnek magasabb szinten a szent könyvnél. A legnagyobb szentségtörésnek az élő guruk vallásos tisztelete számít. Egyes *dérák*ban a lelki vezetőt élő gurunak tekintik. Ez önmagában nem jelentene problémát a szikheknek (guruk a hindu hagyományban is léteznek, és számos hindu irányzatnál szinte élő istenként imádják a spirituális vezetőt), ha ezek a vezetők nem tartanák a szikh guruk örökösének magukat. A szikhek még azt is szentségtörésnek minősítik, ha valaki utánozza valamelyik gurut. 2007-ben Pandzsáb-szerte azért törtek ki tömeges zavargások, mert a *Szaccsá Szaudá dérá* vezetője, Rám Rahím Szingh közzétett egy fényképet, amelyen Góbind Szingh gurunak öltözött, a szikhek tizedik mesterének ikonográfiájával ruházta fel magát. Hindu szemszögből nézve ez sem tűnik kifogásolható magatartásnak. Hindu fesztiválokon szokás isteneket megszemélyesíteni, vagy éppen a táncelőadásokon is hindu isteneknek öltöznek. A szikh vallásban azonban ez a gyakorlat nem létezik, s templomaikban is tilos az istenábrázolás.

²¹ Amrita CHAUDHARY: „Radical Sikh bodies against Ashutosh Maharaj’s 9-day convention, meet DC”, *Indian Express* 2011. április 26. <http://www.indianexpress.com/news/radical-sikh-bodies-against-ashutosh-maharaj/781237/> Internetről letöltve: 2011. április 26. Továbbá: http://www.sikhiwiki.org/index.php/Ashutosh_Noormahal.

A szikh vallás elfogadja, hogy nem mindenki képes betartani a külsőre vonatkozó szigorú követelményeket és viselkedési előírásokat. Különböző fejlődési fokozatokat különböztetnek meg követőinek soraiban,²² bizonyos tanítások azonban minden szikhnek kötelezőek. Ilyen a *Gurú Granth Száhib* központi szerepe, tiszteletének módja, valamint az, hogy élő gurukat nem követhetnek.

A szikh *Rahit Marjádá* tiltja más istenek tiszteletét, hindu rituálék végzését vagy istenszobrok, ábrázolások elhelyezését a *gurdvárákban*. Több *dérában* a *Gurú Granth Száhib* mellett más vallások szent írásait is elhelyezik, és rituálékat végeznek előttük. Maga a konverzió nem sértené annyira a *khálszá* szikhnek vallásos érzéseit, legalábbis nem annyira, hogy a tagjai erőszakos cselekedetekre ragadtassák magukat. A szikh vallás kezdettől fogva nyitva áll bárki előtt, ám sosem volt térítő jellegű. Eltérően a hinduizmustól, szikhnek nem csak születni lehet — ezt bizonyítja az amerikai és európai, ún. fehér szikhnek létezése, akiket a fősodorbéli szikhizmus befogad a *Khálszá* közösségébe. Ugyanígy, el is lehet hagyni a szikh vallási köteleket, a visszatérés egyszerű, ajtaja pedig mindig nyitva áll. Még a legfundamentalistábbnak tartott szikhnek is tisztelik a többi vallást, egészen addig, míg egyikük nem kérdőjelezi meg, torzítja el a szikhizmus alapvető tanításait. „A szinkretisztikus tanokat hirdető, a szikh intézményrendszerrel párhuzamosan működő guruk azok, akik komoly kihívást jelentenek a *khálszá* szikh önazonosságának” — állapítja meg Ronki Ram.²³

Nem a konverzió, hanem a szinkretisztikus vallásgyakorlás az, ami a legfőbb veszélyt jelenti a *khálszá* identitásnak. Az alacsony státuszú, főleg az érinthetetlen lakosság képviseli azt a tömeget, amely a fősodorbéli *gurdvárák* helyett a *dérákhoz* csatlakozik. A *dérák* híveinek száma mára már jóval meghaladja a kizárólag *gurdvárákba* járók számát. Ez nem feltétlenül jelent konverziót, sok esetben a szikhnek szemében inkább a vallási tanítások és gyakorlat felhígulásának veszélyét hordozza magában. „Mindenkinek szüksége van egy lelki vezetőre, aki foglalkozik a kisebb-nagyobb gondjaival” — fogalmazta meg találóan az egyik *dérá* követője egy esettanulmányban.²⁴

A *bábák* pontosan ezt vállalják: kasztkülönbségre való tekintet nélkül, személyesen foglalkoznak a híveikkel. A mágikus eszközök alkalmazása is népszerű: az egyszerű népnek a szikhizmus sokszor bonyolultnak tűnő filozófiája helyett jól esik hinnie abban, hogy a levegőből aranyat varázsoló „szentember” mágikus eszközökkel megoldja a gondjait. Ezenfelül a *dérák* kiterjedt szociális munkát végeznek: oktatási intézményeket, kórházakat tartanak fenn, véradó kampányokat szerveznek, felszólalnak az alkohol- és kábítószerfogyasztás ellen, és ott vannak a katasztrófasújtotta

²² Míg a *szahadzsdhárák*, a „lassan haladók” külsőségeikben csak kevésbé engedelmessékednek a tizedik guru utasításainak, addig a *késdhárák* viselik a kötelező öt szimbólumot, az *amritdhári* szikhnek pedig ezen felül alávetik magukat a beavatási szertartásnak, vállalva ezzel a szigorúbb szabályok betartását.

²³ Ronki Ram: „Social Catastrophe in the making: religion, deras and dalits in Punjab”, *Ambedkar Times* 2007. június 12. <http://www.ambedkartimes.com/ronkiram.htm#social>. Internetről letöltés: 2008. május 12.

²⁴ „The dera way for Punjabis”, *Punjab Panorama* 2007. július 23. <http://punjabpanorama.blogspot.com/2007/07/dera-way-for-punjabis.html>. Internetről letöltés: 2010. május 12.

vidékeken. A privilegizált rétegek által uralt, sok esetben kiüresedett intézményes vallással szemben ezek a tényezők óriási vonzerőt jelentenek a *dérá*knak.

A *dérá*-jelenség és a kasztok

A *dalit*oknak a modern viszonyok között a konverzió a hindu kasztrendszerből való kilépés egyik bevett eszköze. A konverzió sokszor politikai kampány keretében és tömeges áttérés formájában megy végbe. A *dalit*ok a legtöbbször a buddhizmust vagy a kereszténységet választják a hinduizmus helyett új vallásukul.²⁵ Az újonnan megtérteknek sokszor ugyanazt a diszkriminációt kell megélniük, amelyet korábban, főképp a falvakban tapasztaltak. Mégis, a statisztika azt mutatja, hogy az áttért *dalit*ok az önérdékvényesítés minden területén sokkal hatékonyabbak: köreikben erőteljesebb a társadalmi mobilitás, magasabb az iskolázottság. A szikhizmus azon vallások közé tartozik, amelyek a történelemben már korábban a kasztrendszer reformjának igényével léptek fel. A pandzsábi alacsonyabb státuszú és *dalit* lakosság azért is csatlakozott Nának guru közösségéhez, hogy az egyenlőséget hirdető vallásban megszabaduljanak a kasztrendszer kötöttségeitől.

A valóság ezzel szemben az, hogy a doktrínák ellenére, a kasztrendszerre épülő társadalom koncepciója és gyakorlata Indiában olyan mélyen gyökeredzik, hogy az azt elutasító vallásokban is megjelentek, megmaradtak a kasztszemlélet jelenségei. Góbind Szingh guru a *Khálszá* Testvériség megalapításakor öt különböző kasztból származó embert, köztük érinthetetleneket avatott a közösség tagjává, ezzel is jelezve a kasztkülönbségek elutasítását. Valaha a szikh valláshoz való megtérés volt az egyik legvonzóbb út az alávetettek emancipálására. Mára ez a gyakorlat teljesen eltört. A *dzsattok* egyes falvakban a *dalit* szikheket (a hindu vallásban jellemző diszkriminációt utánozva) nem engedték be a *gurdvárák*ba, illetve külön kutakat tartottak fenn maguknak, amelyekből a *dalit*ok nem ihattak. Pandzsáb tömöríti az egyik legnagyobb, a tagállam összlétszámához képest 30 százalékos *dalit* lakosságot. A legtöbben a Doába régióban (a Szatlédzs és a Bjász folyók közé ékelt területen) élnek, ahol arányuk a 40 százalékot is eléri.²⁶

A *dzsattok* Pandzsáb lakosságának 20 százalékát teszik ki. Annak ellenére, hogy a *dalit*-ok többségben vannak a *dzsattokkal* szemben, nemcsak a pandzsábi gazdasági életet, de a szikh vallási intézményeket is a földbirtokos kaszt uralja. Az indiai Alkotmányban bejegyzett kasztokkal szembeni pozitív diszkrimináció szellemében a szikh templomigazgatóság, az SGPC 140 helyéből húszat tartanak fenn az alacsony státuszú kasztoknak.

²⁵ A *dalit*-mozgalom atyjának tekintett Dr. B. R. Ambédkár maga is buddhista hitre tért.

²⁶ I. P. SINGH: „Rise and rise of Dalit deras in Punjab”, *The Times of India* 2009. május 27. http://articles.timesofindia.indiatimes.com/2009-05-27/india/28185544_1_dera-sachkhand-ballan-ravidassias-sects. Internetről letöltés: 2009. május 28.

A *dalit* szikhek a XVIII. században még komoly katonai erőt képviseltek a *Khálszá* hadseregében, ám a *dzsattok* — a szikh guruk tanításaival ellentétesen — elkezdtek odafigyelni a rituális beszennyeződés elkerülésére,²⁷ és a szikh *dalitok* 1947-ben már ott tartottak, ahol hindu társaik.

A kasztok eredetileg egy-egy foglalkozáshoz kötődnek. Pandzsábban a különböző *dalit* szikh kasztok közül szám szerint a legjelentősebbek a *mazhabí* és *bálmiki* kasztok, akiket a hindu társadalmi rendben *csbíráknak* hívnak, és többnyire a legpiszkosabb, (például a takarítói) munkákat végzik el. A második jelentős *dalit* csoport *Ad Dharam* néven tömörült mozgalomba. Közéjük tartoznak a *csamarok* (a bőrfeldolgozók), a *rámdásziák* és a *ravidászi* szikhek. Az *Ad Dharam* mozgalmat 1920-ban alapították, és tagjaik ma a legöntudatosabb *dalit* csoportok Pandzsábban.²⁸

A politikailag szervezettebb *dalitok* a velük szembeni diszkriminációra úgy válaszoltak, hogy elkezdtek saját templomokat alapítani maguknak. Különösképpen a *ravidásziák* aktívak e téren: ők önálló *gurdvárákat*, valamint *dérá*-kat hoztak létre, kizárólagos *ravidászi* tagsággal.²⁹ A *Szacskhand Bhallan dérá*, amelyet a *dzsatt khálszá* szikh támadók részéről Bécsben atrocitások értek, is ilyen *ravidászi* közösség.³⁰

A *dérákról* általában elmondható, hogy túlnyomó részben a *dalit* lakosságot vonzzák, elterjedésüket pedig le lehet írni *dzsatt–dalit* társadalmi-politikai ellentétként, *dalit* önérvényesítési törekvésként is. Érdeemes azonban még megjegyezni, hogy vezetőik viszont, a sokszor önjelölt „élő guruk”, sok esetben maguk is a privilegizált *dzsatt* kaszthoz tartoznak.³¹

A dérák és a politika

A — főként *ravidászi* — *dérák* megjelenésének tehát a *dzsatt–dalit* ellentét a leglényegesebb társadalmi háttere. A másik ok a gazdasági hatalomban és a politikában ke-

²⁷ Az a hindu gyakorlat, mely szerint magas kasztbeli nem érintkezhet alacsonyabb kasztbelivel, főként az érinthetetlenekkel, ellenkező esetben a rituális beszennyezettség állapotába kerül. Ez a tilalom elsősorban az együtt étkezésre és az egymás közötti házassodásra vonatkozik, de az alacsony státuszú lakosságot sok esetben a templomokból is kizárják, külön kutakból kell inniuk, stb.

²⁸ Surinder S. JODHKA — Avinash KUMAR: „Internal Classification of Scheduled Castes: The Punjab Story”, *Economic & Political Weekly* 2007. október 27. 20–23.

²⁹ Ravidász XV. századi, a *bhakti* irányzathoz tartozó, alacsony (*csamar*) származású költő volt, akit a szikhek is tisztelnek. Költeményei helyet kaptak a *Gurú Granth Száhibban*. A *ravidászi* vallási közösségek rituáléjában az ő személye és művei állnak a középpontban Ugyanakkor a *Gurú Granth Száhibot* is központi helyen kezelik, ám nem feltétlenül az orthodox szikh templomokban neki kijáró tisztelettel.

³⁰ Bővebben: Ronki RAM: „Ravidass Deras and Social Protest: Making Sense of Dalit Consciousness in Punjab (India)”, *The Journal of Asian Studies* LXVII (2008/4) 1341–1364.

³¹ Ronki Ram az utóbbi idők pandzsábi konfliktusát szinte teljes egészében a peremre szorított kasztok és a domináns közösség konfliktusaként írja le: Ronki RAM: „Social Exclusion, Resistance and Deras: Exploring the Myth of Casteless Sikh Society in Punjab”, *Economic and Political Weekly* XLII/40 (October 6–12, 2007) 4066–4074.

resendő. A *gurdvárák* jelentős vagyont tudhatnak a magukénak, amelyeket elsősorban a hívek adományából halmoznak fel. Az új *dérák* megjelenése óriási összegeket von el a fősodorhoz tartozó *gurdváráktól*, hiszen egyes becslések szerint³² a pandzsábi lakosság 80 százaléka látogatja ezeket az intézményeket. A vagyonnak jelentős részét képezik az indiai diaszpóra³³ támogatásai. A pandzsábi lakosság közismert a mobilitásáról, és a pandzsábi *dalit*ok közül jó néhányan megtelepedek külföldön.³⁴

Ily módon a világon mindenütt elterjedtek a *dalit* identitású, például a *ravidászí gurdvárák*: ilyen volt a példában említett bécsi templom is.

Pandzsábban a *dzsatt* szikhek az *Akálí Dal* párt különböző frakcióit támogatják. Az alacsony státuszú szikheket inkább a *Kongresszus Párt* vonzza. Az *Akálí Dal* a hindu pártokkal szövetséges (a *Dzsán Szanghgal* és a *Bhárátíja Dzsánata Párttal*, a BJP-vel).

Összindiai jelenség, hogy a *dalit*ok és más hátrányos helyzetű tömegek szavazóbankot jelentenek a pártoknak. Ma Indiában — részben a *dalit*-ok növekvő önérdékvényesítő képessége, részben a kasztalapú politizálás előtérbe kerülése és természetesen nagy létszámuk miatt — ezen politikai bázis nélkül nem lehet sem országos, sem regionális szinten választásokat nyerni. Mindez megmagyarázza, miért látogatnak el a választások előtt egy-egy *dérá*ba magas rangú politikusok, parlamenti képviselők.³⁵ A magas rangú politikusok figyelme legitimációt és védelmet ad a *dérák*-nak, amelyek általuk is növelik követőik számát és gazdasági hatalmukat. Sokszor éri őket az a vád, hogy szemet hunynak az általuk elkövetett szabálytalanságok fölött.³⁶

Párhuzamok, végkövetkeztetés

A pandzsábi válság másfél évtizedes időszakának bevezetője egy olyan esemény volt, amely sok tekintetben párhuzamba állítható a mai jelenséggel: 1978-ban *khálszá*

³² Chander Suta DOGRA: „The Morphed Gene”, *Outlook* 2007. május 28. <http://www.outlookindia.com/article.aspx?234750>. Internetről letöltve: 2009. május 25.

³³ Az indiai diaszpóra tagjait általában az NRI (Non-Resident Indian), vagy a PIO (People of Indian Origin) rövidítéssel jelölik.

³⁴ Gurharpal SINGH — Darshan SINGH TATLA: *Sikhs in Britain. The making of a Community*. Ajanta, Delhi 2008.

³⁵ A politikusok párthovatartozásuktól függetlenül keresik a tömegebázissal bíró *dérák* támogatását. A múltban országosan jól ismert politikai vezetők, például Sonia Gandhi a Kongresszus Párt elnöke, Capt. Amarinder Singh volt pandzsábi főminiszter (a Kongresszus Párt politikusa), Parkash Singh Badal pandzsábi főminiszter, (az Akálí Dal tagja) is tiszteletét tette a legnagyobb létszámú *dérák* vezetőinél. A legutóbbi példákat a 2012. év eleji tagállami parlamenti választások idején láthattuk Pandzsábban: mind a kormányzó párt, mind az ellenzék vezetői meglátogatták a *Szaccsá Szaudá Dérá* ellentmondásos fejét, Rám Rahím Szinghet, hogy „áldását” kérjék a győzelemhez. A szikh vallási vezetés korábban vallási ediktumban (*hukamnámá*) ítélte el a szerintük szentségtörést elkövető *dérá-bábát*. Az SGPC vizsgálatot tervez azon szikh politikusokkal kapcsolatban, akik ennek ellenére Rám Rahím Szingh kegyeit keresték.

³⁶ Lalit MOHAN: „Deras acquiring farm lands in violation of law”, *The Tribune* 2011. április 25. <http://www.tribuneindia.com/2011/20110425/himachal.htm#1>. Internetről letöltve: 2012. február 11.

szikhek egy csoportja megtámadott egy élő guru kultuszát ápoló szikh szektát, akik állításuk szerint meggyalázták a *Gurú Granth Száhibot*. A történelmi helyzet ma más, ám a motiváció hasonló. A nyolcvanas évek pandzsábi válsága után az indiai titkoszolgálatok mind belföldön, mind a diaszpórában megfigyelték a fundamentalistának tartott szikheket. E főként fiatalokból álló csoportok egyik legfontosabb aktivitása ma a „szentségtörő” *dérák* ellen irányul. Egyes magyarázatok szerint a pandzsábi társadalom többsége ma nem fogékony az önálló szikh államot követelő, szélsőséges retorikára, a fundamentalisták ezért fordultak a *dérák* ellen.³⁷ Ez a vélemény azonban nem veszi figyelembe a szikhek valós identitásföltését, és a radikális nézetek terjedését egyoldalúan politikai mesterkedések eredményeként mutatja be.

Összefoglalva kijelenthetjük: a *dérák* tömegbázisát vagy a velük szembeni indulatokat nem lehet sem egyedül lelkiségi-tanításbeli keretek között, sem pusztán a *dalitok* és az uralkodó kasztok ellentétéként leírni. Mindkét szempont fontos szerepet játszik, ahogyan a modern indiai politikai környezet is. A *dérá*-kultusz elterjedése és a vele való szembenállás e három tényező együttes eredménye.

³⁷ Chander Suta DOGRA: „Something Burning”, *Outlook* 2009. június 8. <http://www.outlookindia.com/article.aspx?240620>. Internetről letöltve: 2011. február 11.